

**Практичні аспекти реалізації змісту шкільної правової освіти
(з досвіду роботи)****Міжпредметні зв'язки на уроках правознавства**

Махаріна Лариса

Виховання та формування активних громадян завжди було першочерговим завданням будь-якої держави. Поняття «державність» і «громадянськість» пов'язані між собою. Особливо актуальним є це питання для сучасної України. Нашій державі 32 роки, але, на жаль, за довгі роки поневолення України громадянська позиція не набула належного розвитку. І це яскраво виявили події російсько-української війни. Частина з тих, хто має паспорт громадянина, залишаються просто населенням України, бо їхніми цінностями є споживання і задоволення власних потреб.

Формування у молоді активної громадянської позиції є важливим завданням системи освіти. Необхідно формувати у здобувачів освіти навички розуміння засад демократичного врядування, ролі місцевих громад, відповідальності кожного виборця за свій голос, протидії дезінформації.

Важливо, щоб молодь мала сучасне уявлення про розвиток суспільства, держави, права. Необхідно допомогти юним громадянам побачити державу, право, права людини навколо себе, бо зазвичай вони існують тільки як теоретичні категорії.

Міжпредметні зв'язки дозволяють залучати матеріал з інших предметів суспільно-гуманітарного циклу й вивчати їх не відірвано один від одного та від реальності, формувати позитивне ставлення до держави і права.

Пропоную завдання, які використовую на уроках правознавства.

I. Визначити ознаки держави:

А) «Територія держави була визначена Зборівським договором 1649 року. Вона складалася з трьох воєводств: Київського, Чернігівського, Брацлавського. На її території мешкало 1,6 – 2 млн жителів. Замість воєводств і повітів утворилися полки і сотні. Столицею стало місто Чигирин. Верховним органом держави стала Генеральна військова рада. Вона вирішувала найважливіші питання: обрання гетьмана і генеральних старшин, вела зовнішню політику, здійснювала правосуддя. З 1649 року на чільному місці в державі утвердився гетьман. Головними джерелами фінансових надходжень були податки. Найвищим судовим органом був Генеральний військовий суд. В усіх офіційних виступах, універсалах, діловодстві гетьман і старшина послуговувалися українською мовою... Упродовж 1648-1649 років чисельність збройних сил держави сягала 80 – 100 тис. досвідчених воїнів... Державним гербом був герб Війська Запорозького, на якому зображений козак із шаблею при боці й рушницею на лівому плечі» [1, с. 126].

Б) «У відозві від 1 листопада 1918 року Українська Національна Рада проголосила створення держави. Її назву й територіальні межі закріпив Закон, ухвалений 13 листопада: «Держава ...має назву Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР)». Закон утверджував державну самостійність ЗУНР. Ним же було затверджено герб держави – Золотий Лев на синьому тлі, та прапор – блакитно-жовтий... Упродовж грудня – січня 1919 року відбулася організація Української Галицької Армії» [2, с. 172].

II. Визначити функції держави:

А) «Згідно з наказом МОН України, регіональним департаментам освіти й науки необхідно забезпечити організацію та проведення до 01.09.2017 р. атестацію керівників навчальних закладів» (з газети «Україна молода», 16-17.08.2017 р.).

Б) «2-ге місце у світі за обсягами експорту зерна після США планує вибороти в поточному році Україна. Зокрема, країна планує зайняти на світовому ринку 3-тє місце в торгівлі кукурудзою; 4-те – ячменю, 6-те – пшениці. Про це повідомив міністр аграрної політики та продовольства» (з газети «Україна молода», 16-17.08.2017).

В) «12,8 млн гривень виділив Кабмін Міністерству охорони здоров'я на ремонт санаторію «Юність» у Сімеїзі» (з газети «Україна молода», 16-17.08.2017).

Г) «Кабінет Міністрів збільшив кількість пріоритетних галузей економіки до п'яти. Новою галуззю, як і передбачалося, став туризм...» (з газети «Україна молода», 23-24.08.2017»).

Д) «НАТО допоможе Україні у справі перезахоронення радіоактивних відходів. Вартість проекту становить 25 млн дол. Проект розрахований на чотири роки» (з газети «Україна молода», 23-24.08.2017).

III. Про які соціальні норми йдеться?

А) «Основою віровчення соцініан було визнання істинним лише Бога Отця з трьох осіб Святої Трійці. Вони заперечували ікони і всю церковну зовнішню обрядовість, не визнавали воєн і смертної кари...» [1, с. 25].

Б) «Сходини братства відбувались щонайменше раз на місяць. Раз на рік відбувалося загальне зібрання, на якому вибирали старшину – старших братів. За кожну провину брат платив кару воском або мав відсидіти певний час на церковній дзвіниці» [1, с. 28].

В) «Французький історик XVIII ст. Ж.-Б. Шерер писав «...Запорозькі й українські козаки...насадили кургани, або пагорби, щоб ховати в них тих, хто відзначився мужністю і хоробрістю»» [1, с. 40].

Г) «Священники вчать сиріт і не дозволяють, щоб вони тинялись неуками по вулицях» [1, с. 86].

Д) «За вбивство шляхтича шляхтич мав заплатити 100 кіп грошей (60 крб) «головщини» родині вбитого і стільки «вини» (штрафу) Великому князеві (Литовський статут)» [1, с. 15].

IV. Права людини

А) «Слідчий відкинув мої свідчення; він не дозволив мені їх записати, вирвав папір з рук, рвав папери, якщо я писав не те, що він хотів. Вживаючи різкі вислови та інші засоби психічного впливу, він наполягав, щоб я покався в усьому, у чому мене, мовляв, викривають свідчення інших залучених – їх ціла купа і вони одногосно вказують на мене, як на керівника. Якщо я підтверджу їх і щиросердне каяття, це полегшить долю всіх залучених і мою, у протилежному випадку будуть заарештовані усі близькі мені особи, будуть здійснені десятки повальних обшуків, розорені десятки квартир, зірвані підлоги і стіни, близькі мені особи будуть вислані до концентраційних таборів, де їх розстріляють... (з листа М. Грушевського до Й. Сталіна)» [3, с. 241].

- Які права порушені в запропонованому джерелі?
- Хто і яким чином порушує права людини?
- До чого може призвести масове та систематичне порушення прав людини?

Б) «Щоб зібратися, мені не дали ні хвилини. В чому був – в тому і повезли. Їхали 18 діб у телячих вагонах. Доки не виїхали з Криму, не давали ні їсти, ні пити. На дверях замок, люки зачинені.. В Узбекистані ми жили під навісами в старих будинках, там, де тримали худобу...Кому як пощастило. Ми довго шукали один одного, щоб з'єднати сім'ю: батьки, четверо братів і сестра. Ми завжди жили очікуванням знову побачити Бахчисарай, кожного дня шукали можливість повернутися на батьківщину. От тільки нам дуже заважала комендатура. Ми не могли виходити з району, де жили, а якщо виходили, могли запросто отримати двадцять років таборів без суду і слідства (Рустем Умеров, киримли, прожив у депортації більше сорока років)» [4, с. 44].

- Які види насильства були застосовані до кримських татар?
- Чи можемо вважати їх порушенням прав людини? Чому?

В) « 2. Оголошуються підозрілими: 1) ті, хто своєю поведінкою або зв'язками, промовами або творами проявили себе прибічниками тиранії, феодалізму і ворогами свободи; 2) ті, хто не може підтвердити джерела свого існування і факт виконання своїх громадянських обов'язків; 3) ті, кому у виданні свідоцтва про благонадійність; 4) державні службовці, усунені або зміщені із своїх посад Національним Конвентом або його комісарами; 5) ті, з колишніх дворян, які є чоловіками, дружинами, батьками, матерями, синами або дочками, братами, сестрами або колишніми служками емігрантів, якщо вони не проявили постійно своєї відданості Республіці; 6) ті, хто емігрував у період від 7 липня 1789 р. до 8 квітня 1792 р. (витяг із Декрету «Про підозрілих, 17.09.1793»)» [5].

- Чи порушувалися права людини в законах якобінців?
- Які саме права людини порушені?

Отже, міжпредметні зв'язки можна використовувати на різних етапах уроку правознавства.

Список використаних джерел

1. Струкевич О. К., Ромаюк І. М., Пірус Т. Н. Історія України: підручник для 8-го класу загальноосвіт. навч. закл. К.: Грамота, 2008. 272 с.
2. Реєнт О. Історія України: підручник для 10 класу загальноосвіт. навч. закл. Рівень стандарту, академічний рівень. К.: Генеза, 2010.
3. Історія епохи очима людини. Україна та Європа у 1900 – 1939 роках: навч. посіб. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Ю. Комарова, В. Мисан, А. Осмоловський та ін. – К.: Генеза, 2004. – 256 с.
4. Все ще повертаючись до Криму: дослідження історії прав людини через медіа. Посібник з навчання прав людини через медіа. Львів: Резонанс, 2011. 116 с.
5. Декрет про підозрілих [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrniga.org.ua>

Сучасні підходи та практичне застосування навчальних методів на уроках правознавства у спеціалізованому закладі

Сосновська Зоя, Ретунська Поліна

Україна як держава проживає зараз один із найскладніших етапів свого формування – виборює своє право на існування, державність, на свою історію, на свою культуру, європейські правові цінності, що значно змінює підходи та педагогічні методи для навчання та виховання учнів. Необхідно навчити дітей правильно діяти в реальних життєвих ситуаціях, приймати правильні рішення в межах чинного законодавства, бути